

SPIEGELINGEN

Mediëvisten voor de eenentwintigste eeuw

Onder redactie van Wim van Anrooij, Bart Besamusca,
Dieuwke van der Poel en Frank Willaert

2023 Prometheus Amsterdam

© 2023 Wim van Anrooij, Bart Besamusca, Dieuwke van der Poel
en Frank Willaert (red.)
Omslagontwerp Tessa van der Waals
Omslagfoto Het Gravensteen, gebouwd in 1180 door graaf Filips van de Elzas,
Gent, België/Depositphotos
Zetwerk en opmaak Willem Morelis
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 5326 7

**‘Good history leaves us reflecting about
the present as well as the past.’**

Frits van Oostrom (vrij naar John Gross)

Bram Caers

WIM GERRITSEN: verwondering als drijfveer

W.P. Gerritsen (1935-2019) was hoogleraar op het terrein van de Middelnederlandse letterkunde aan de Universiteit Utrecht van 1968 tot 2000. Hij begeleidde in die periode tientallen promovendi. Zelf publiceerde hij onder meer over hoofsheid, Arturromans, middeleeuwse lyriek en de Reis van Sint Brandaan. Zijn aanpak was internationaal, interdisciplinair, met bijzondere aandacht voor het vakmanschap van de middeleeuwse auteur. Hij verbond de Middeleeuwen met de klassieke voorgeschiedenis, alsook met de moderne tijd. Bij diverse tekstedities werkte hij nauw samen met de dichter Willem Wilmink. Hij was een zeezeiler en heeft eigenhandig twee boten gebouwd. Daarnaast ontwikkelde hij zich als keramist onder leiding van de Utrechtse kunstenaar Gert de Rijk. Na zijn emeritaat schreef hij een boek over de mythe van de eenhoorn en een biografie van Maartje Draak.

Wat hebben een eenhoorn, een zoutvat, een basilisk, een wateruurwerk en een viervoetige sprinkhaan met elkaar gemeen? Wie enige tijd neemt om deze vraag te beantwoorden vindt misschien wel een zinnige connectie tussen de genoemde wezens en objecten. Maar als vervolgens wordt gevraagd naar hun verband met de *Reis van Sint Brandaan*, Maartje Draak, de bewerkingstechnieken van Middelnederlandse vertalers en de ridderverhalen over koning Artur, dan blijft waarschijnlijk iedereen het antwoord schuldig. Op het eerste gezicht behoort de ene reeks immers tot een heel andere wereld dan de andere. Toch komen alle genoemde onderwerpen

elkaar tegen in de bonte verzameling thema's die op de verwonderde en welwillende – de twee hangen samen, zoals zal blijken – belangstelling konden rekenen van Wim Gerritsen. Gevraagd naar zijn eigen motivatie, memoreerde Gerritsen steeds de verwondering en de nieuwsgierigheid als drijvende krachten van zijn wetenschappelijk werk, en als verklaring voor zijn drang om zeer uiteenlopende onderwerpen werkelijk te doorgronden.

Het is dan misschien geen toeval dat hij zich tussen zoutvat en sprinkhaan ook sterk op de *Reis van Sint Brandaan* heeft toegelegd, een middeleeuws reisverhaal over een Ierse abt die met enkele monniken het ruime sop kiest en vervolgens van de ene verbazing in de andere valt. Je zou immers kunnen zeggen dat de verwondering ook in de *Reis* een hoofdrol speelt, al is die bij Brandaan geen vrijwillige drijfveer: hij wordt er door God toe gedwongen om de wereld in te trekken en zich over de wonderen van zijn schepping te verbazen. Dat vormt een contrast met het oorspronkelijke, Latijnse verhaal van de *Navigatio Sancti Brendani Abbatis*, waar Brandaans reis meer een eigen keuze is, weliswaar in volle overgave aan Gods wil, maar ook gedreven door een eigen *nieuwsgierigheid* naar het Beloofde Land der Heiligen. Aan zo vele zeereizen ligt verwondering ten grondslag, en een nieuwsgierigheid naar het vreemde, het nog onverkende, terra incognita. Die nieuwsgierigheid wordt vervolgens erg op de proef gesteld: de zeelieden worden geplaagd door een mengeling van angst en ontzag voor de grootsheid van de zee, slechts ten dele gecompenseerd door (over)moed. Gevoelens als deze zullen voor Gerritsen, die zelf een actief zeezeiler was, herkenbaar zijn geweest. In het jaar van zijn emeritaat, vijf jaar na een zeereis met zijn zonen die hem van de Malediven naar de Hoorn van Afrika bracht, bracht hij ze ook onder woorden, door zijn eigen ervaringen van eenzaam dobberen in de weidse leegte, maar ook het esthetisch plezier van de golven te klieven, te toetsen aan voorbeelden uit de wereldliteratuur ('De zee, de zee, ...' in: *Vooys* 18 (2000), p. 51-56). Dan blijkt gelukkig dat het de positieve vorm van verwondering uit de *Navigatio* is, en niet de door God opgelegde straf uit de *Reis*, die Gerritsen als zeiler het ruime sop deed kiezen, en die hem ook dreef als wetenschapper.

Gerritsen als mediëvist

Van bij het begin van zijn loopbaan ontwikkelde Gerritsen een brede blik op de Middeleeuwen, waarin hij vertrekkend vanuit een al dan niet literaire tekst, steeds probeerde om ook de wereld rond die tekst in kaart te brengen en te begrijpen. De zoektocht stopte dus niet bij de traditionele vragen van een literatuurhistoricus – wie schreef de tekst, voor wie was hij bestemd, in welke vorm is hij tot ons gekomen... – maar omvatte ook een veel ruimer begrip van alle mogelijke krachten rón d auteur, tekst en publiek. Deze drie groot-heden zijn een meer herkenbare variant van het basisschema van de literaire communicatie dat in de vroege jaren van Gerritsens carrière ten grondslag lag aan literatuuronderzoek: het idee dat literatuur te begrijpen is als een *boodschap* tussen een *zender* en een *ontvanger*. Waar traditionele literatuurhistorici zich misschien al snel tot enkele of alle aspecten van dit nogal steriele drietal zouden beperken, brak Gerritsen de grenzen van dit paradigma open, en zocht hij met een voor zijn tijd opmerkelijke vanzelfsprekendheid zijn antwoorden ook buiten het Nederlandse taalgebied, niet alleen door anderstalige middeleeuwse teksttradities te onderzoeken, maar ook door actief de dialoog aan te gaan met wetenschappers in de aanpalende taalgebieden. Daarmee begon hij zelfs al vóór zijn werkzame leven, door als student inspiratie op te doen in Parijs.

Meer nog dan zich uitsluitend te richten op mogelijke intertekstuele verbanden, op zoek te gaan naar de bronnen van een auteur of de contacten die hij of zij legde in literaire en intellectuele kringen, of een mogelijk geïntendeerd publiek te identificeren, spreekt uit zijn werk een diepgewortelde wens om werkelijk te begrijpen waarom in een tekst staat wat er staat. Die wens brengt een literatuurhistoricus al heel snel buiten de tekstuele werkelijkheid, en maakt dat Gerritsen ook regelmatig, en met tastbaar genoegen, in de studiegebieden van de kunstgeschiedenis, filosofie, theologie en (cultuur)geschiedenis verzeilde. En heel vaak blijkt het een bepaald detail te zijn, iets wat anderen misschien over het hoofd hebben gezien of iets wat niet meteen opvalt, dat bij Gerritsen verwondering

wekt (het op het eerste gezicht volslagen onbelangrijke zoutvat, waar hij een 'kleine cultuurgeschiedenis' (Delden, 2004) aan wijdde, mag hier als voorbeeld gelden). Het zijn vaak kleine venstertjes die hij opent, maar ze werpen steeds nieuw licht op een bestaande interpretatie, of bieden onvermoed weidse uitzichten.

Verwondering volgen

Illustraties daarvan zijn overal in Gerritsens werk te vinden, maar het is interessant en veelzeggend om vast te stellen dat al een van zijn vroegste publicaties er een mooie neerslag van vormt. In de eenenzestigste jaargang van *De nieuwe taalgids*, een ter ziele gegaan tijdschrift dat achtentachtig jaar lang een belangrijk publicatiekanaal vormde voor de Nederlandse taal- en letterkunde, verscheen van Gerritsens hand een intrigerend artikel waarin hij 'het spoor van de viervoetige locusta' volgt. Alleen al in de keuze voor de titel ligt een stuk van de voor de auteur zo typerende verwondering besloten. Het feit immers dat wetenschappelijk werk de vorm aanneemt van een speurtocht die begint bij een ogenschijnlijk normaal, maar bij nader inzien intrigerend detail in een middeleeuwse tekst, illustreert volmaakt hoe hij al vroeg in zijn carrière te werk ging.

In Jacob van Maerlants *Der naturen bloeme*, een dertiende-eeuwse Middelnederlandse natuurencylopedie, treft Gerritsen een passage aan die handelt over de *locusta* – men zou verwachten: een eenvoudige sprinkhaan – waarin Maerlant de tekstuele bewijsgronden voor dit wezen tegen elkaar afweegt en ten slotte toch tot het besluit komt dat het moet gaan om een viervoetig dier ter grootte van een konijn. Daarmee gaat hij in tegen de Bijbelse overlevering, waarin de locusta wordt genoemd als het insect dat Johannes de Doper tot voedsel diende tijdens diens verblijf in de woestijn. In plaats van Maerlants bewering af te doen als een naïeve vergissing, zoals volgens Gerritsen zijn voorgangers in de neerlandistiek niet zouden aarzelen te doen, laat hij de middeleeuwse auteur in zijn waarde, en neemt hij de tijd om uit te zoeken hoe diens gedachtegang tot stand kwam, en waarop hij zich voor zijn curieuze eindoordeel ba-

seerde. Dan blijkt al snel dat achter Maerlants luttele twintig berijmde verzen een bronnenkennis schuilgaat die even groot is als zijn voorzichtigheid om met die kennis om te gaan. De verzen blijken de gebalde neerslag te zijn van een complexe teksttraditie waarin Maerlant verschillende bewijsplaatsen tegen elkaar heeft afgewogen, alvorens het resultaat van dat onderzoek op schrift te stellen. Maerlant staat te boek als de productiefste auteur uit de Middelnederlandse literatuur, maar zo bekeken verschuilt zich onder de waterlijn van de tekstuele overlevering nog een hele ijsberg aan erudiete bronnenstudie, die de goede man wellicht zijn hele leven heeft beziggehouden. In die zin is hij misschien wel te vergelijken met Gerritsen zelf, van wie bekend is dat hij over elk woord en elke zin in zijn kristalheldere proza zorgvuldig nadacht – wat er uiteindelijk staat is het feilloze residu van een lang en geconcentreerd proces van schrappen en schaven.

Gerritsen volgt het spoor van Maerlants ‘zonderlinge mededeling’ (p. 1) in eerste instantie naar diens belangrijkste bron, *De natura rerum* (Over de aard der dingen) van de dertiende-eeuwse Brabantse geestelijke Thomas van Cantimpré. Die bron blijkt veel uitvoeriger dan Maerlant – Gerritsen noteert in zijn kenmerkende, mild ironische stijl dat Maerlants *Der naturen bloeme* zich tot Thomas’ werk verhoudt ‘als *Wat vliegt daar?* tot een handboek ornithologie’ (p. 2) – en leidt daarom naar weer andere bronteksten. In het spoor van Thomas gaat Gerritsen te rade bij ‘Jacobus’, de Franse theoloog Jacobus van Vitry, op wiens werk Thomas zich deels baseerde. Deze Jacobus leidde een bewogen leven dat hem onder andere naar Syrië voerde, in het spoor van de Vijfde Kruistocht. Zijn kennis over de locusta putte hij naar eigen zeggen dan ook uit een gesprek met een Syrische monnik, die hem had meegedeeld dat het geen sprinkhaan betrof, maar wel een plant, die de monniken in het woestijnklooster ook zelf wel eens op het menu hadden staan. Velen zouden Jacobus’ verhaal als een eindpunt beschouwen door het ooggetuigenverslag in het slechtste geval als een verzinsel, en in het beste geval als een niet te achterhalen getuigenis af te doen, maar niet zo Gerritsen. Uitgaande van het idee dat de Syrische mon-

nik een orthodoxe christen zal zijn geweest, volgt hij het spoor van de viervoetige sprinkhaan (*casu quo konijn, casu quo plant*) naar de orthodoxe exegetische traditie, waar men de overtuiging huldigt dat Johannes de Doper zich niet met dierlijke, maar met plantaardige voeding in leven hield. Thomas van Cantimpré was van die lezing niet overtuigd en verwees daarvoor naar de glossen op de Bijbel. Meer heeft Gerritsen niet nodig om ook zelf de steven te richten naar die uitzonderlijk complexe traditie, die hij kleurrijk betitelt als een ‘koraalrif waarin eeuwen van Bijbelexegese hun bijdragen hebben achtergelaten’ (p. 7).

Het voert hier te ver om de gehele speurtocht naar de viervoetige *locusta* na te vertellen. Voor de opzet van deze bijdrage is de inhoudelijke uitwerking van Gerritsens redenering immers minder van belang dan de manier waarop die tot stand is gekomen en de wijze waarop hij zich als twintigste-eeuwse wetenschapper verhoudt tot de bronteksten die hij aantreft en de auteurs die zich daarachter verschuilen. Dan valt niet alleen de initiële verwondering op die aan deze en andere bijdragen van Gerritsen ten grondslag ligt, maar ook wat daar noodzakelijk uit volgt: een houding van nederige nieuwsgierigheid, een open blik en een gelijkwaardig, onbevooroordeeld tegemoet treden van de ander, ook al rust die ander al meer dan zevenhonderd jaar in vrede. Terwijl men vanuit een modern, alles overschouwend uitgangspunt misschien al te snel kan uitgaan van tekstcorruptie of onkunde, gaat Gerritsen daadwerkelijk speuren. Daarbij beschouwt hij de middeleeuwse auteurs die hij op zijn pad tegenkomt als volstrekt evenwaardige gesprekspartners. Eerder dan te beweren dat Maerlant een naïeve fout maakte, onderzoekt hij waar diens opvatting vandaan kon komen. En wanneer het pad via Thomas van Cantimpré en Jacobus Vitracensis naar een Syrische monnik voert, doet Gerritsen ook die laatste, naamloze stem recht, door de orthodoxe exegetische traditie te gaan uitspitten. De omzwervingen leiden ten slotte dan wel tot een dood spoor – in Gerritsens nederige woorden: ‘Non liquet’ (p. 14) – wat betreft de beweegredenen die Thomas van Cantimpré kan hebben gehad om de *locusta* de grootte van een konijn toe te dich-

ten, maar dat verleidt Gerritsen niet tot een negatief oordeel over de Brabantse geestelijke. Alweer geeft hij de middeleeuwer het voordeel van de twijfel, zonder in de val te trappen van het moderne superioriteitsgevoel ten opzichte van de (middeleeuwse) ander. Integendeel roept hij de lezer expliciet op zich te proberen in te leven in de positie van Thomas, door ‘te lezen met diens ogen’. Op die manier wordt de lezer niet alleen betrokken bij Gerritsens invoelende wetenschappelijke blik, maar ook bij die van de middeleeuwse auteur zelf – Gerritsens heldere, engagerende proza neemt de lezer letterlijk op sleeptouw naar ‘de kloostercel van Thomas van Cantimpré’ (p. 12). Zonder het er vingerdik op te leggen slaagt hij erin de lezer dermate bij zijn eigen speurtocht te betrekken, dat die zich telkens voelt alsof hij niet alleen over Gerritsens schouder meekijkt in Thomas’ kloostercel, maar ook aan de zijde van Jacobus het gesprek voert met de Syrische monnik, en evengoed mee aan tafel zit wanneer de plantaardige locusta in dampende kommen de refter van het woestijnklooster wordt ingedragen.

Verwondering delen

Een ander opvallend aspect aan Gerritsens speurtocht is de enorme eruditie die nodig is om een ogenschijnlijk eenvoudige vraag te beantwoorden. Welke mediëvist kan vandaag bogen op een kennis die niet alleen de Middelnederlandse literatuur bestrijkt, maar ook de Latijnse en Grieks-orthodoxe theologische literatuur, de Arabische receptie van klassieke auteurs, de Bijbelexegese... om nog te zwijgen van de biologische kennis en interesse die uit deze zoektocht naar voren komt. Men dient ook in het achterhoofd te houden dat de hier besproken bijdrage dateert van 1968, een tijd waarin tekstuele verbanden en allerlei feitelijke informatie zich hardnekkiger verscholen in boeken en bibliotheken dan vandaag, nu het internet snelle en gerichte zoekopdrachten mogelijk maakt en de eenzame wetenschapper eenvoudig in contact stelt met collega’s over de hele wereld. Het is dan ook veelzeggend dat niet enkel middeleeuwers Gerritsens pad kruisen, maar ook met naam genoem-

de collega's, bij wie hij te rade ging met specifieke vragen, over de intellectuele horizon van de middeleeuwse Syrische christenen, over de interpretatie van pseudo-Aristoteles of over de Arabische overlevering van Aristotelische kennis. Die hang naar samenwerking over de grenzen van het vakgebied heen is typerend voor Gerritsen, en kon hij ook na zijn emeritaat naar hartenlust botvieren tijdens een Scaliger hoogleraarschap in Leiden, waarbij hij zich volop aan zijn onderzoek kon wijden. Bovendien bracht hij de lust voor samenwerking van in het begin van zijn loopbaan ook als een appèl over op zijn studenten en medewerkers. Zijn nadruk op interdisciplinariteit lijkt me niet enkel geworteld in een overtuiging van het belang van vriendschappelijke wetenschappelijke uitwisseling, maar opnieuw ook in een wezenlijke nieuwsgierigheid naar, of verwondering over, het reilen en zeilen in andere takken van wetenschap.

Opmerkelijk is ook dat de collega's die Gerritsen bedankt niet uitsluitend eminente doctores en professoren zijn: in de allereerste voetnoot roemt hij de studenten van een werkcollege uit het academiejaar 1967-1968, die zich 'wel heel ver buiten de gebaande paden van de neerlandistiek' (p. 1) moesten wagen, maar daarmee wel de kiem legden voor de speurtocht waar hij verslag van doet. Van bij het begin van zijn activiteiten als docent in Utrecht – eerst als lector, vanaf drieëndertigjarige leeftijd ook als hoogleraar – betrok hij zijn studenten bij het lopende onderzoek. Vandaag vinden we een kruisbestuiving tussen onderwijs en onderzoek zeer wenselijk, maar in de late jaren zestig was Gerritsen in dezen een pionier. De vrucht van die samenwerking is niet alleen af te lezen in zijn bibliografie, waarin vele publicaties staan die hij samen met anderen schreef, maar ook in het feit dat hij rond zich een indrukwekkende groep promovendi wist te verenigen. Tientallen proefschriften verschenen onder zijn hoede, geschreven door promovendi die niet uitsluitend in eenzame kamertjes aan hun onderzoek werkten, maar die Gerritsen ook in vriendschappelijk collegiaal verband samenbracht, in de in het vakgebied legendarisch geworden *Foire du Lendit*, een informeel genootschap dat bij Gerritsen thuis samenkam, en waarin op een heuse Wisselbeker de namen werden bij-

geschreven van de promovendi die de eindstreep haalden (zie de inleiding bij *Wim Gerritsen vijftiengintig jaar hoogleraar*, een speciaal nummer van *De nieuwe taalgids* 87 (1994) p. 3). Deze groep van leerlingen heeft ook niet gearzeld om de mijlpalen in Gerritsens carrière met bijzondere publicaties en initiatieven te markeren – in deze context kan de bundel *Hoort wonder!* (Hilversum, 2000), ter gelegenheid van zijn emeritaat, niet onvermeld blijven.

In Gerritsens bijzonder betrokken omgang met zijn studenten en medewerkers moet, net als in zijn onderzoek, opnieuw de verwondering een rol hebben gespeeld. Die was immers niet enkel een factor in zijn eigen interesse voor de Middeleeuwen. Gerritsen heeft in woord en geschrifte ook steeds benadrukt hoe belangrijk hij het vond om die prikkelende belangstelling over te dragen op studenten. Zoals zo vele collega's raakte hij zelf geïnspireerd tijdens zijn schoolloopbaan, door zijn leraar Nederlands – de latere hoogleraar J.C. Brandt Corstius – en aan de universiteit vervolgens door de keltologe Maartje Draak (zie het essay over haar door Frank Brandsma elders in dit boek), die in hem de passie voor de Middeleeuwen aanwakkerde en die hij dan ook roemt voor haar talent om anderen nieuwsgierig te maken. Hij zou aan het einde van zijn leven een biografie aan haar wijden; het is wel veelzeggend dat hij zijn laatste intellectuele inspanningen bundelde tot een eerbetoon aan een leermeester. Zelf vervulde hij voor zijn promovendi ook die rol, zoals bij zijn overlijden onder anderen door Frits van Oostrom werd gememoreerd. Een leermeester overigens die bij alle welwillendheid de gestrengheid die hij zichzelf oplegde, ook kon uitoefenen ten opzichte van zijn promovendi.

Het is een bijzondere gave om de middeleeuwse stof – zij het kunst, literatuur of geschiedenis – zó voor te stellen, of in een zulk licht te plaatsen, dat bij studenten een gevoel van verwondering ontstaat, dat vervolgens uitnodigt tot verdere verkenning. Gerritsen heeft die reactie in een interview kenmerkend geparafraseerd als 'Hé, wat is dat nou?'. In wezen gaat het om dezelfde verwondering die ten grondslag ligt aan zijn eigen wetenschappelijke werk, maar dan als vliegwielt voor de interesse van nieuwe studenten, die

vervolgens ongebaande paden in de wetenschap kunnen opzoeken. Het gaat er dan niet alleen om dat een docent kan wijzen op bepaalde overeenkomsten tussen heden en verleden, maar ook dat ‘middeleeuwse toestanden’ die vanuit het heden ogenschijnlijk erg herkenbaar zijn, bij nader inzien toch geheel blijken af te wijken van onze eigen ervaring. Enkele populariserende bijdragen over die *Middeleeuwse toestanden* bundelde hij in het jaar van zijn emeritaat voor een breed publiek, en in het woord vooraf van die publicatie formuleert hij onnavolgbaar wat hij met die verstrengeling tussen het afwijkende en het herkenbare bedoelde: ‘Het gaat om verhalen over mensen, dingen en gebeurtenissen uit de Middeleeuwen die mijn verwondering gaande maken. Verwondering omdat zij zo anders zijn dan wat in onze tijd als normaal geldt, maar tegelijkertijd toch ook weer zo herkenbaar doordat er, bij alle vreemdheid, een zekere familiegelekenis met trekken van onze eigen cultuur in valt te ontdekken’ (*Middeleeuwse toestanden*, Amsterdam, 2000, p. 7).

Verwondering uitdragen

Wat leert ons nu deze korte verkenning van de rol van ‘verwondering’ in het werk van Wim Gerritsen? In het algemeen verdient de term zelf misschien ook nog een moment aandacht. Er wordt in filosofische en wetenschapshistorische hoek tegenwoordig nogal nagedacht over het concept ‘verwondering’, dat bij nader toezien wonderwel aansluit bij de intuïtieve invulling die Gerritsen er zelf aan lijkt te hebben gegeven. Interessant is het idee van dynamiek dat erin besloten ligt: verwondering is geen langdurige staat van zijn, maar een momentane emotie, die uitnodigt tot verder gaan. Verwondering wekt interesse om een verkenning aan te vatten, en wezenlijk te proberen begrijpen wat die verwondering opwekt. Daarmee is ze in beginsel wars van enig oordeel: ikzelf zou er een zekere *welwillendheid* mee associëren, of in elk geval een principieel open blik, die zich heel nadrukkelijk uit in het werk van Gerritsen. Een vorm van *geduld* ook, die toestaat om een situatie of een verschijn-

sel zo volkomen mogelijk in te schatten, alvorens met een definitief oordeel te komen. In zijn speurtocht naar de ware zin van een tekstpassage bleken de middeleeuwers Jacob van Maerlant, Thomas van Cantimpré, Jacobus van Vitry en de naamloze Syrische monnik in elk geval geheel gelijkwaardig aan zijn eminente wetenschappelijke collega's in het heden, maar ook aan zijn studenten.

Los van het feit dat sprinkhanen in het Nederland van de jaren zestig kennelijk ook wel eens op tafel kwamen ('ingeblikte sprinkhanen zijn tegenwoordig ook in Nederland verkrijgbaar; men serveert ze bij de borrel', p. 8 noot 3) lijkt me dat er een algemenere les besloten ligt in Gerritsens verwonderde houding ten opzichte van zijn studieobjecten. Die ligt mijns inziens op drie niveaus: een wetenschappelijke verwondering, die aan de basis ligt van nieuwsgierigheid en interesse; vervolgens de didactische wens die over te dragen op anderen; en ten slotte een meer persoonlijke, maatschappelijk gerichte verwondering in het leven van alledag. Voor wetenschappers kan de verwondering het vertrekpunt vormen van hun werk, in de vorm van een glinstering in de duisternis die uitnodigt tot nader onderzoek. Die reflex is iets wat zij in het beste geval proberen over te brengen op studenten, die immers de wetenschappers van morgen vormen. Maar meer in het algemeen lijkt me dat de welwillendheid en de onbevooroordeelde, geduldig onderzoekende blik die met de verwondering samengaan ook de maatschappij ten goede kunnen komen. Het gesprek aangaan vanuit een welwillende gelijkwaardigheid is immers een gunst die we niet enkel de middeleeuwse auteurs kunnen verlenen, maar ook de buurman en elke *ander*, nabij of veraf, die ons pad kruist. Zeker in een polariserend maatschappelijk klimaat, waarin opinievorming zo ongenueanceerd en vluchtig verloopt, kan Gerritsens geduldige, verwonderde houding, wars van enig vooroordeel en als kiem van een wezenlijke *interesse* in wat anderen beweegt, ook in meer algemene zin tot voorbeeld strekken.

Literatuur

Over ‘verwondering’ in meer filosofische zin schreef Sophia Vasalou *Wonder. A Grammar* (New York, 2015). Die studie is een interessante, theoretische onderbouwing van een concept dat ik hier in navolging van Gerritsen nogal intuïtief heb benaderd. De verwondering duikt in zijn werk al vroeg expliciet op, onder andere in de *Vier inleidende colleges over Middelnederlandse literatuur* (Utrecht, 1977) die hij verzorgde aan de (indertijd) Katholieke Universiteit Brussel. Die colleges vormen een mooie inkijk in de manier waarop hij zich aan het begin van zijn carrière in de wetenschap positioneerde. In het vierde college deelt hij in een oratio pro domo zijn eigen motivatie voor de wetenschap, en meer specifiek voor de Middeleeuwen. In een interview ter gelegenheid van zijn emeritaat in 2000, door Frank Willaert en Frits van Oostrom, blijken de kernlijnen meer dan dertig later nog mooi te herkennen (verschenen in: *Literatuur* 17 (2000) 5, p. 276-281). Beide interviewers schreven ook mooie in memoriams voor Gerritsen: Frank Willaert, ‘[In memoriam W.P. Gerritsen]’, in: *Jaarboek van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren* 2020, p. 121-127; en Frits van Oostrom, ‘De leermeester’, in: *Queeste* 26 (2019) 1, p. 1-4. De waardering van collega’s in het vakgebied spreekt daarnaast ook bijvoorbeeld uit het advies van de Commissie voor Taal- en Letterkunde van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, bij de toekenning van de ‘Prijs voor Meesterschap’ in 1999 (*Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde* 1998-1999, p. 169-174). Ik dank Wim van Anrooij voor zijn waardevolle suggesties, en de redacteurs om hun warme herinneringen aan Gerritsen met mij te delen.